

Εικόνα 1: Γέφυρα της Αλαμάνας, στον Σπερχειό, κοντά στις Θερμοπύλες, του Skene James, δημιουργήθηκε μεταξύ 1838 και 1845. Αθανάσιος Διάκος, πίνακας του Διονύσιου Τσόκου.

Η μάχη της Αλαμάνας

Της Δανάης Αλχαζίδη, μαθήτριας Α' γυμνασίου

Η μάχη της Αλαμάνας ήταν μία από τις πρώτες μάχες της Ελληνικής Επανάστασης, που δόθηκε στην ξύλινη γέφυρα της Αλαμάνας (Σπερχειού), κοντά στις Θερμοπύλες, στις 23 Απριλίου 1821 και συνδέθηκε με την ηρωική προσπάθεια του Αθανασίου Διάκου να αναχαιτίσει τις Οθωμανικές ορδές του Κιοσέ Μεχμέτ και του Ομέρ Βρυώνη.

Στις αρχές Απριλίου του 1821 η Ανατολική Ρούμελη (Στερεά Ελλάδα) βρισκόταν σε επαναστατικό αναβρασμό, όπως και η Δυτική Ρούμελη και ο Μοριάς (Πελοπόννησος). Ο Αθανάσιος Διάκος, που πρωτοστάτησε στην κήρυξη της

επανάστασης σ' αυτή την περιοχή της Ελλάδας, είχε καταλάβει τη Λιβαδειά, τη Θήβα και την Αταλάντη, όχι όμως και το διοικητικό κέντρο της περιοχής, το Ζητούνι (σημερινή Λαμία), καθώς ο τοπικός οπλαρχηγός Μήτσος Κοντογιάννης θεωρούσε πρόωρη την έκρηξη της Επανάστασης και δεν συμμετείχε στον Αγώνα.

Μετά την εξέγερση των Ελλήνων, τα κακά μαντάτα δεν άργησαν να φθάσουν στον διοικητή της Πελοποννήσου (Μόρα-Βαλεσί) Χουρσίτ Πασά, ο οποίος βρισκόταν στην Ήπειρο, επικεφαλής στρατευμάτων για να τιμωρήσει τον Αλή Πασά, που έδειχνε τάσεις αυτονομίας από τον Σουλτάνο. Ο Χουρσίτ έστειλε τον Ομέρ Βρυώνη και τον Κιοσέ Μεχμέτ με 9000 άνδρες από τα Ιωάννινα στην Πελοπόννησο να καταπνίξουν την Επανάσταση στη Ρούμελη και στη συνέχεια να προχωρήσουν από δύο κατευθύνσεις προς την Πελοπόννησο, για την άρση της πολιορκίας της Τριπολιτσάς.

Εικόνα 2: Πίνακας του Αλέξανδρου Ησαΐα εμπνευσμένος από τη μάχη της Αλαμάνας.

Στις 17 Απριλίου οι δυο πασάδες στρατοπεδεύουν με τους άνδρες τους στο Λιανοκλάδι, λίγα χιλιόμετρα έξω από τη Λαμία. Ο κίνδυνος είναι μεγάλος για τους επαναστατημένους Έλληνες. Τότε οι τοπικοί οπλαρχηγοί, ο Αθανάσιος Διάκος, ο Δημήτριος Ξηρός ή Πανουργιάς κι ο Γιάννης Δυοβουνιώτης, συσκέπτονται στο χωριό Καμποτάδες (20 Απριλίου 1821) και αποφασίζουν και υπερασπιστούν όλες τις διαβάσεις του Σπερχειού ποταμού (Αλαμάνας). Μαζί με 1500 άνδρες έκλεισαν τους δρόμους ώστε να αποκόψουν την πρόσβαση των Τούρκων προς τα Σάλωνα (Άμφισσα) και τη Λιβαδειά για την κατάληψη της Στερεάς Ελλάδας.

Οι δυνάμεις τους χωρίστηκαν: ο Δυοβουνιώτης κατέλαβε με 400 άνδρες τη γέφυρα του Γοργοποτάμου και ο Πανουργιάς με 600 κατευθύνθηκε στο χωριό Μουσταφάμπεη και τη Χαλκωμάτα. Ο Διάκος με περίπου 500 άνδρες ανέλαβε να υπερασπιστεί τη γέφυρα της Αλαμάνας και τα Πουριά, απ' όπου περνούσε ο δρόμος που οδηγούσε στις Θερμοπύλες. Στους έμπιστούς του Καλύβα και Μπακογιάννη ανέθεσε τη φύλαξη της γέφυρας με λίγους άνδρες, ενώ ο ίδιος οχυρώθηκε στη Δαμάστα που δέσποζε στη ράχη, για να ελέγχει το δρόμο.

Μόλις κατέλαβαν τις θέσεις τους και πριν προλάβουν να οργανωθούν, φάνηκε ο Τουρκικός στρατός να πλησιάζει από το Λιανοκλάδι. Ήταν η δύναμη του Ομέρ Βρυώνη, που κινήθηκε γοργά για να κτυπήσει τους Έλληνες και ιδιαίτερα τον Διάκο. Για να είναι το κτύπημα αποτελεσματικό, έπρεπε πρώτα να διαλυθούν τα τμήματα του Πανουργιά και του Δυοβουνιώτη, που υπερασπιζόνταν τα δύο πλευρά. Ο Δυοβουνιώτης, αντιλαμβανόμενος πως ήταν αδύνατο να αντισταθεί στην επερχόμενη μεγάλη δύναμη πεζικού και ιππικού, υποχώρησε ταχύτατα και κατέλαβε φύσει οχυρές θέσεις, όπου λόγω του ανώμαλου εδάφους θα ήταν αδύνατο να δράσει το Τουρκικό ιππικό.

Εικόνα 3: Χάρτης στο πεδίο μάχης της Αλαμάνας. (σχεδίαση Δ.Μπόνης).

Εικόνα 4: Γιάννης Δουβουνιώτης

Μεχμέτ και κερδίσει αυτός τη μάχη. Διαίρεσε τη δύναμή του σε τρία τμήματα. Το ένα επιτέθηκε κατά της Χαλκομάτας, το άλλο κατά της Αλαμάνας, ενώ το τρίτο κατέλαβε θέσεις στα διπλανά υψώματα για να καταδιώξει τους Έλληνες όταν θα αναγκάζονταν να υποχωρήσουν.

Η δύναμη του Πανουργιά κάμφθηκε μπροστά στην επίθεση των υπέρτερων εχθρικών δυνάμεων, ενώ ο ίδιος, μαχόμενος στην πρώτη γραμμή, τραυματίστηκε σοβαρά. Έτσι οι υπερασπιστές της Χαλκομάτας αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν μαχόμενοι, με πολλές απώλειες. Εκεί βρήκε ηρωικό θάνατο, ανάμεσα στα άλλα παλληκάρια, και ο επίσκοπος Σαλώνων Ησαΐας και ο αδελφός του Παπαγιάννης. Το τμήμα του Δουβουνιώτη δέχθηκε τόσο ισχυρή επίθεση ώστε δεν μπόρεσε να αντέξει. Τα παλληκάρια λύγισαν και διασκορπίστηκαν άτακτα προς το

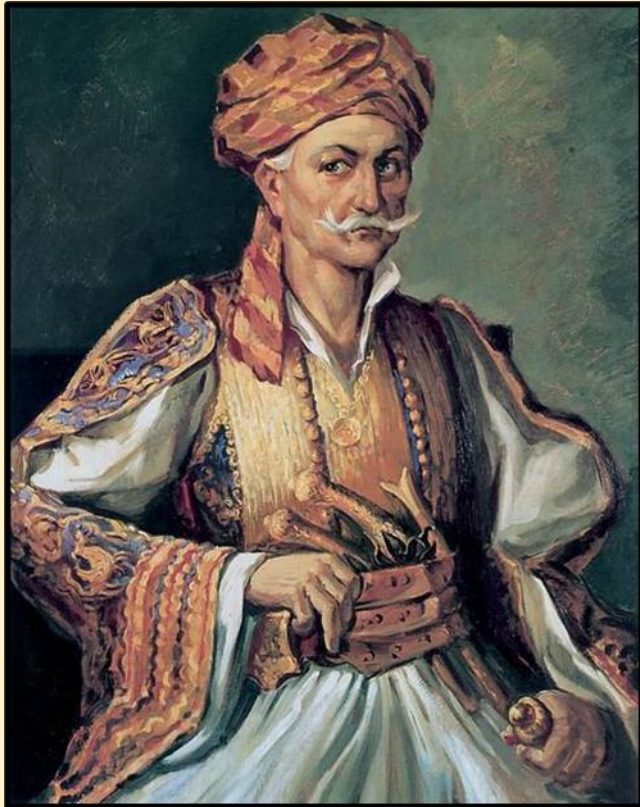
Ο Βρυώνης πλησίασε στο Μουσταφάμπεη και έστειλε τον Χασάν Τομαρίτσα και τον Μεχμέτ Τσαπάρα να επιτεθούν στους οχυρωμένους στο χωριό. Οι αξιωματικοί του Πανουργιά, παπα-Ανδρέας και Τράκας, είχαν οχυρωθεί στα σπίτια και στην εκκλησία και κρατούσαν γερά. Ο ίδιος ο Πανουργιάς με άλλη δύναμη είχε καταλάβει τη Χαλκομάτα. Ο Βρυώνης έκρινε ότι η επίθεση στο Μουσταφάμπεη θα ήταν επιζήμια και δεν κινήθηκε αποφασιστικά, από φόβο μήπως αλλοιωθεί το γενικό σχέδιο της μάχης. Προτίμησε να στραφεί προς τη Χαλκομάτα, όπου βρισκόταν ο Πανουργιάς και προς τη γέφυρα της Αλαμάνας, πριν καταφθάσει ο

Εικόνα 5: Ησαΐας Σαλώνων, έργο Δ. Βασιλείου, ελαιογραφία σε μουσαμά

Δέμα. Στην Αλαμάνα διεξαγόταν σκληρή μάχη, με σφοδρές αντεπιθέσεις. Τα παλληκάρια λύγισαν και διασκορπίστηκαν άτακτα προς το Δέμα. Στην Αλαμάνα διεξαγόταν σκληρή μάχη, με σφοδρές αντεπιθέσεις.

Μετά την εξουδετέρωση του Πανουργιά, ο Βρυώνης ενέπλεξε όλες του τις δυνάμεις κατά των υπερασπιστών της Αλαμάνας. Στο μεταξύ κατέφθασε και η δύναμη του Κιοσέ Μεχμέτ. Ο Διάκος μαχόταν με 500 άνδρες, ενώ 200 από τους

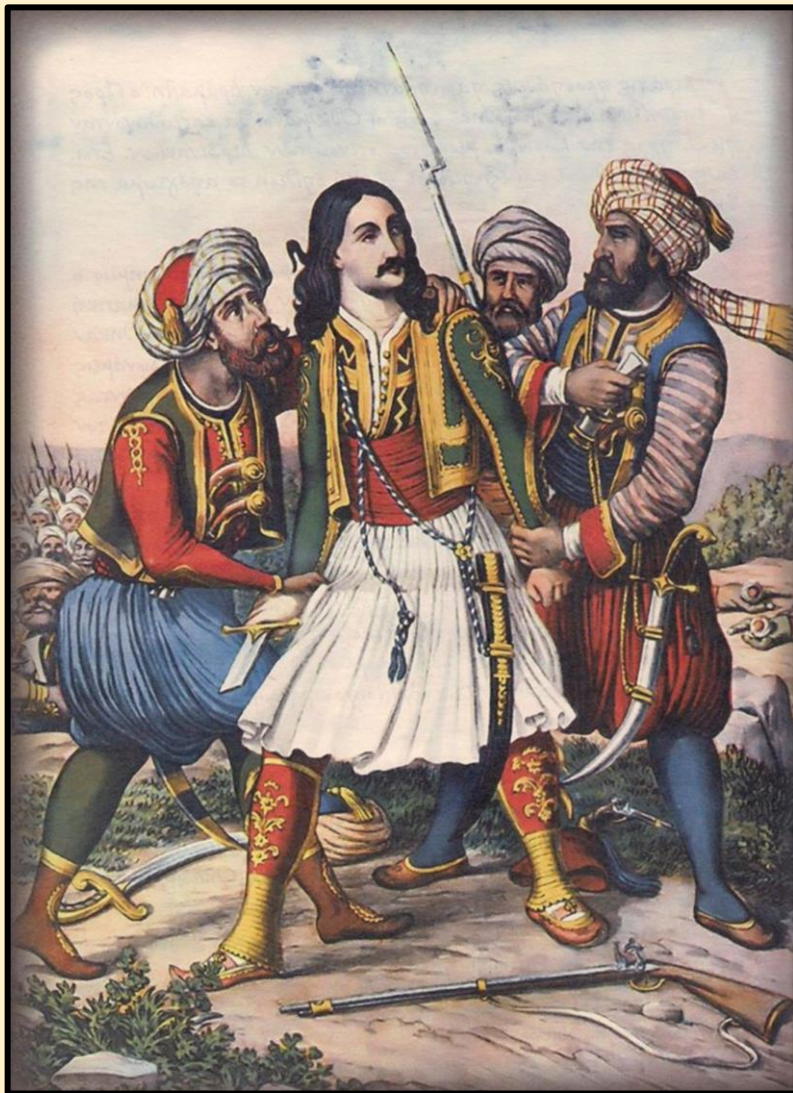
Εικόνα 6: Ο Δημήτριος Ξηρός ή Πανουργιάς οπλαρχηγός των Σαλώνων, 1759 -1834.

οποίους υπό τον Μπακογιάννη και τον Καλύβα βρίσκονταν στη γέφυρα. Ο ίδιος με τους υπόλοιπους κατείχε τα ποριά (περάσματα) εξαπολύοντας επιθέσεις κατά του εχθρού για να ανακουφίσει τους μαχόμενους στην Αλαμάνα. Ο Κιοσέ Μεχμέτ ξεχύθηκε κατά των δυνάμεων του Καλύβα και του Μπακογιάννη αλλά παρατάχθηκε απέναντι τους εκτός βολής, για να τους κρατά στις θέσεις τους και έτσι να μη μπορούν να δώσουν βοήθεια στον Διάκο. Η πίεση του εχθρού γινόταν συνεχώς εντονότερη. Οι άνδρες του Διάκου τον συμβούλευσαν να υποχωρήσει επειδή η συνέχιση της μάχης θα σήμαινε

την καταστροφή όλων. Ο Δυοβουνιώτης είχε αποσυρθεί και η δύναμη του Πανουργιά είχε συντριβεί. Η εμμονή σήμαινε αυτοκτονία. Ο φίλος του Διάκου, Βασίλης Μπούσγος, τον παρακαλούσε να συλλογιστεί την αξία της ζωής του για τον αγώνα και διέταξε να φέρουν το άλογο του Διάκου, για να φύγει ο αρχηγός. «Ο Διάκος δεν φεύγει, ούτε εγκαταλείπει τους συντρόφους του», είπε υπερήφανα ο ήρωας. Στη γέφυρα πολλοί έπεφταν από τα εχθρικά πυρά, ενώ άλλοι άρχισαν να φεύγουν. Στον Διάκο απέμεναν πλέον 48 παλληκάρια, αποφασισμένα να πεθάνουν μαζί του.

Τότε έπεσε και ο αδελφός του Διάκου, ο Κωνσταντίνος (ο επονομαζόμενος Μασσαβέτας). Ο ήρωας της Αλαμάνας δεν έπαψε να μάχεται. Χρησιμοποιώντας για κάλυψη το σώμα του αδελφού του, κατόρθωσε να φθάσει μέχρι τα Μανδροστάματα στη μονή της Δαμάστας, όπου υπήρχαν βράχοι για να οχυρωθεί. Ωστόσο του έμεναν

μόνο δέκα άνδρες. Οι υπόλοιποι ήταν νεκροί. Οι ελάχιστοι επιζώντες Έλληνες αντιμετώπισαν με αφάνταστο ηρωισμό αναρίθμητους εχθρούς ο καθένας, σε μια συμπλοκή σώμα με σώμα, έως ότου έπεσαν δίπλα στον ηρωικό αρχηγό τους. Ο Διάκος, με αχρηστευμένο δεξί χέρι λόγω τραυματισμού στην κλείδωση του ώμου, κρατούσε το σπασμένο σπαθί του με το αριστερό και μαχόταν με πείσμα. Δεν του έμενε παρά μόνο η λαβή. Τότε έπεσαν πάνω του οι Αλβανοί. Συνελήφθη και αναγνωρίστηκε. Από τη δύναμη του Διάκου διέφυγε μεταξύ άλλων και ο Βασίλης Μπούσγος, ενώ στο πεδίο της μάχης παρέμειναν ο Καλύβας και ο Μπακογιάννης με δύο άνδρες, οχυρωμένοι σε ένα χάνι. Ο Διάκος τους αντιλήφθηκε ενώ μεταφερόταν δέσμιος από τους Τούρκους και φώναξε: «Καλύβα, Μπακογιάννη, 10.000 με κρατούν». Οι τέσσερις γενναίοι άνδρες άνοιξαν την πόρτα, τράβηξαν τα σπαθιά τους και όρμησαν διά μέσου των Τούρκων προς τον αρχηγό τους, για να πέσουν σχεδόν αμέσως νεκροί.

Εικόνα 7: Η σύλληψη του Αθανασίου Διάκου. Λιθογραφία λαϊκού ζωγράφου. (Συλλογή Ν. Βότση).

Στη Λαμία (τότε Ζητούνι) όπου μεταφέρθηκε ο Ομέρ Βρυώνης εντυπωσιάστηκε από τη γενναιότητα του Διάκου τόσο που του πρότεινε τον προσλάβει στην υπηρεσία του και να τον κάνει αξιωματικό του στρατού του. Και εκείνος αρνήθηκε απαντώντας:

«Ούτε σε δουλεύω πασά, ούτε σ' ωφελώ κι αν σε δουλέψω».

Ακόμα κι όταν ο Ομέρ Βρυώνης του πρότεινε να αλλαξοπιστήσει για να του σώσει τη ζωή εκείνος απάντησε:

«Πάτε κι εσείς στην πίστη σας μουρτάτες, να χαθείτε. Εγώ γραιοκός εγεννήθηκα, γραιοκός θέλ' να αποθάνω».

Τότε ο Ομέρ Βρυώνης τον απείλησε πως θα τον εξοντώσει, αλλά ο γενναίος Διάκος απάντησε:

«Η Ελλάδα έχει πολλούς Διάκους».

Αναφέρεται ότι ο Αλβανός πασάς, λόγω του ότι εκτιμούσε ιδιαίτερα τον Διάκο, τον οποίο γνώριζε από προηγούμενη θητεία και των δυο τους στην υπηρεσία του Αλή Πασά των Ιωαννίνων, έψαχνε τρόπο να τον διασώσει από την εκτέλεση. Ωστόσο ένας Τούρκος προύχοντας ονόματι Χαλήλ Μπέης, που ήταν παρών σε συνομιλία μεταξύ Ομέρ Βρυώνη και Κιοσέ Μεχμέτ (ιεραρχικά ανώτερος του Βρυώνη), έπεισε τον

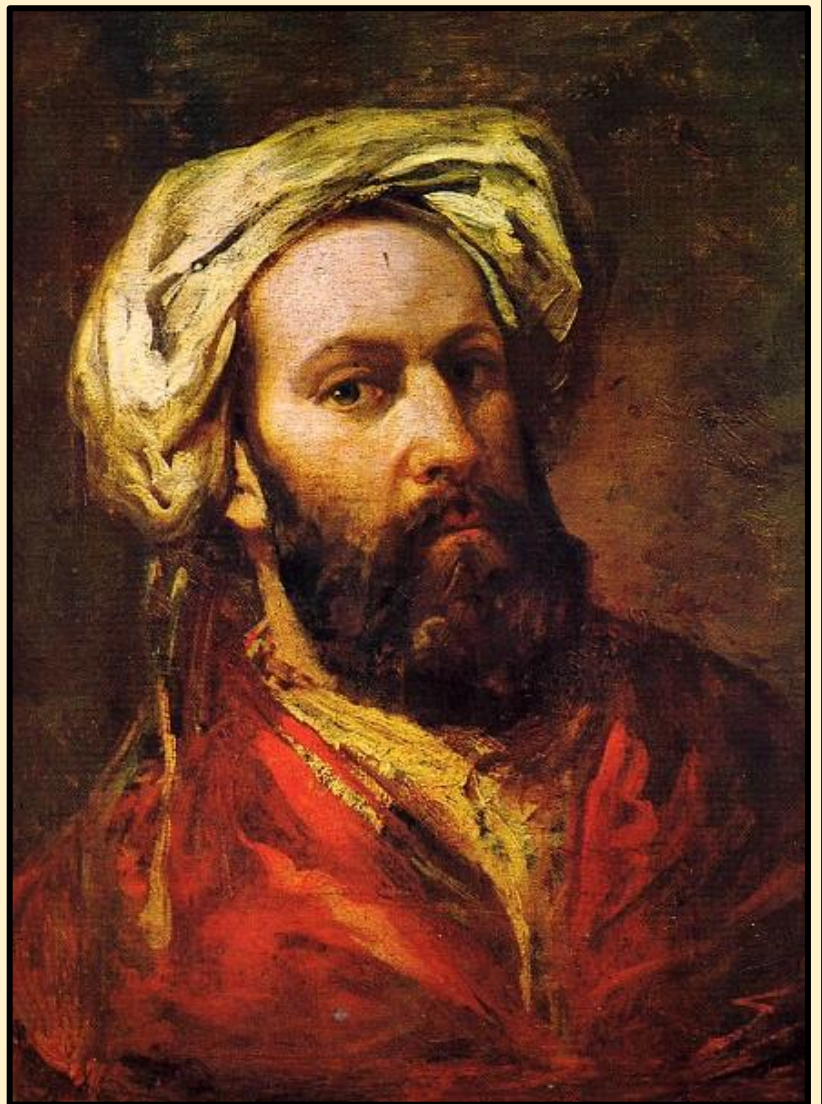
Εικόνα 8: Η μάχη της Αλαμάνας, της Ιωάννας Ξέρα.

δεύτερο πως ο Έλληνας οπλαρχηγός θα έπρεπε να θανατωθεί, αφού είχε εξοντώσει -σύμφωνα πάντα με τα λεγόμενα του προύχοντα- πολλούς τοπικούς Οθωμανούς παράγοντες. Έτσι αποφασίστηκε οριστικά η θανατική ποινή του Διάκου με ανασκολοπισμό, για παραδειγματισμό. Μάλιστα όταν ο Διάκος το έμαθε, σύμφωνα με τη λαϊκή παράδοση, είπε:

«Για ιδές μωρέ καιρό που διάλεξε, ο Χάρος να με πάρει, τώρα π' ανθίζουν τα κλαριά και βγάζει η γης χορτάρι».

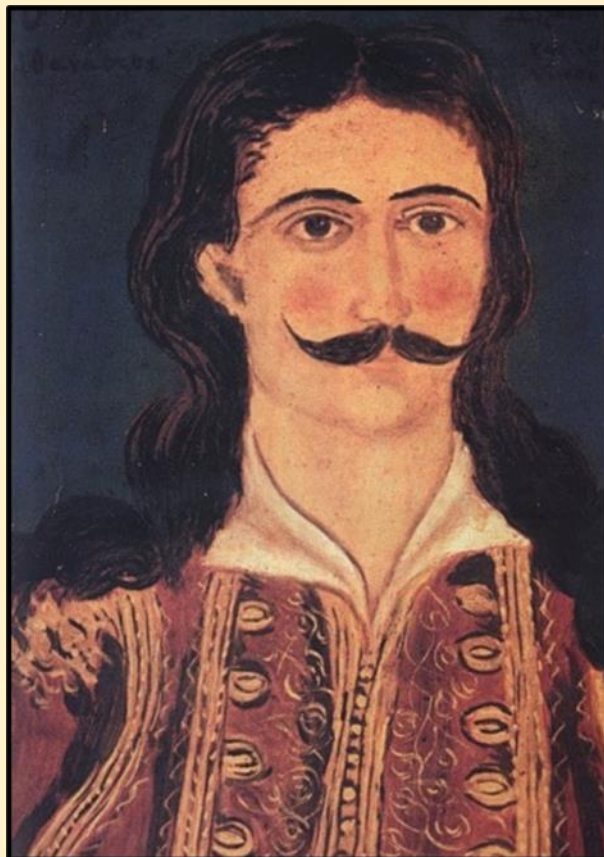
Οι Τούρκοι προχώρησαν στην εκτέλεση του Έλληνα επαναστάτη, και για να επιτείνουν, μάλιστα τον αργό του θάνατο, τον τοποθέτησαν φρουρούμενο απέναντι από τον ήλιο, ενώ μπροστά του σκόρπισαν τα κομμένα κεφάλια των νεκρών συναγωνιστών του. Ώρες αργότερα, ο Διάκος εκλιπαρούσε τους γηγενείς Τούρκους να δώσουν τέλος στο μαρτύριό του με μία σφαίρα, κάτι που φαίνεται ότι τελικά πραγματοποίησε ένας διερχόμενος Αλβανός ή αθίγγανος, ο οποίος τον λυπήθηκε. Μετά το θάνατο του Διάκου, οι Τούρκοι μάζεψαν τα κομμένα κεφάλια και μαζί με τη σορό του νεκρού τα πέταξαν σε παρακείμενο ρέμα. Αργότερα, μερικοί Έλληνες φρόντισαν να καθαρίσουν το νεκρό σώμα του Διάκου από τα απορρίμματα γύρω του και αφού αφαίρεσαν το σουβλί, έθαψαν το σώμα του εκεί κοντά.

Μπορεί αυτή η μάχη να αποδείχθηκε μια ήττα για τους Έλληνες όμως η πεισματική αντίστασή τους και ιδίως ο μαρτυρικός και ηρωικός θάνατος του Αθανάσιου Διάκου έδωσε δύναμη σε όλους τους Έλληνες να συνεχίσουν τον αγώνα και έπλασε έναν από τους πρώτους ηρωικούς θρύλους της Ελληνικής Επανάστασης. Οι δύο πασάδες, παρά τη νίκη τους επί του πεδίου της μάχης, δεν πέτυχαν τους αντικειμενικούς τους στόχους. Η καθυστέρηση στην Αλαμάνα έδωσε τον απαραίτητο χρόνο στον Οδυσσέα Ανδρούτσο να οργανώσει την αντίσταση στο χάνι της Γραβιάς και να εκδικηθεί τη θυσία του Διάκου και των συμπολεμιστών του. Επίσης, βοήθησε τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, που πολιορκούσε την Τριπολιτσά, να κερδίσει χρόνο, αφού ο Ομέρ Βρυώνης καθυστέρησε την προέλαση μέχρι τις 7 Μαΐου, για να

Εικόνα 9: Πορτραίτο του Ομέρ Βρυώνη σε πίνακα του Ντελακρουά

ανασυντάξει και να ενισχύσει με νέα δύναμη τον στρατό του. Ο τελευταίος είχε πληροφορηθεί ότι υπήρχε μεγαλύτερη δύναμη Ελλήνων στον Μοριά και αντιλήφθηκε, μετά το ηρωικό παράδειγμα του Διάκου, πως η κατάσταση ήταν πλέον σοβαρή και δεν επρόκειτο για μικρά κινήματα αλλά για γενικευμένη επανάσταση.

Εικόνα 10: Αθανάσιος Διάκος. Λάδι σε χαρτόνι, έργο του Θεόφιλου.

Η μάχη της Αλαμάνας σώθηκε και στη λαϊκή παράδοση με το γνωστό δημοτικό τραγούδι:

Τρία πουλάκια κάθουνταν ψηλά στη Χαλκωμάτα
το 'να τηράει τη Λειβαδιά και τ' άλλο το Ζητούνι
το τρίτο το καλύτερο μοιριολογάει και λέει:
"Πολλή μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σαν καλιακούδα.
μην ο Καλύβας έρχεται, μην ο Λεβεντογιάννης;
ουδ' ο Καλύβας έρχεται ουδ' ο Λεβεντογιάννης

Ομέρ Βρυώνης πλάκωσε με δεκαοχτώ χιλιάδες”
Ο Διάκος σαν τ' αγρίκησε, πολύ του κακοφάνη,
ψιλή φωνή εσήκωσε, τον πρώτο του φωνάζει:
“Τον ταιφά μου σύναξε, μάσε τα παλικάρια,
δωσ' τους μπαρούτι περισσή και βόλια με τις χούφτες,
γλήγορα και να πιάσουμε κάτω στην Αλαμάνα,
που ναι ταμπούρια δυνατά κι' όμορφα μετερίζια”.

Παίρνουνε τ' αλαφρά σπαθιά και τα βαριά τουφέκια,
στην Αλαμάνα φτάνουνε και πιάνουν τα ταμπούρια,

Εικόνα 11: Μνημείο Αθανάσιου Διάκου στην Ε.Ο Αθηνών Λαμίας

“Καρδιά, παιδιά μου, φώναξε, παιδιά, μη φοβηθείτε,
Σταθήτε αντρεία σαν Έλληνες και σα Γραικοί σταθήτε”
Ψιλή βροχούλα έπιασε κ' ένα κομμάτι αντάρα,
τρία γιουρούσια έκαμαν τα τρία αράδα σταθείτε,
έμεινε ο Διάκος στη φωτιά με δεκαοχτώ λεβέντες.
τρεις ώρες επολέμαε με δεκαοχτώ χιλιάδες.
βουλώσαν τα κουμπούρια του κι' ανάψαν τα τουφέκια,
κι ο Διάκος εξεσπάθωσε και στη φωτιά χουμάει,
ξήντα ταμπούρια χάλασε κι εφτά μπουλουκμπασήδες
και το σπαθί του κόπηκε ανάμεσα απ' τη χούφτα
και ζωντανό τον έπιασαν και στον πασά τον πάνε,

χίλιοι τον παν' από μπροστά και χίλιοι από κατόπι
Κι ο Ομέρ Βρυώνης μυστικά στον δρόμο τον ερώτα:
“Γίνεσαι Τούρκος Διάκο μου, την πίστη σου ν' αλλάξεις,
Να προσκυνήσεις στο τζαμί, την εκκλησία ν' αφήσεις;”
Κ' εκείνος τ' αποκρίθηκε και στρίφτει το μουστάκι:
“Πάτε κ' εσείς κ' η πίστη σας, μουρτάτες να χαθείτε,
εγώ Γραικός γεννήθηκα Γραικός θε ν' αποθάνω.
“Αν θέλετε χίλια φλουριά και χίλιους μαχμουτιέδες,
μόνο εφτά μερών ζωή θέλω να μου χαρίστε,
όσο να φτάσει ο Οδυσσεύς και ο Θανάσης Βάγιας”.
Σαν τ' άκουσ' ο Χαλήλμπεης αφρίζει και φωνάζει:
-Χίλια πουγκιά σας δίνω 'γω κι' ακόμα πεντακόσια,
το Διάκο να χαλάσετε, το φοβερό τον κλέφτη,
γιατί θα σβήσει την Τουρκιά και όλο μας το ντοβλέτι.

Το Διάκο τότε παίρνουνε και στο σουβλί τον βάζουν,
ολόρθο τον εστήσανε, κι' αυτός χαμογελούσε.
την πίστη τους τους έβριζε, τους έλεγε μουρτάτες.
”Σκυλιά κι' ά με σουβλίσετε, ένας Γραικός εχάθη
ας είν' καλά ο Οδυσσεύς κι' ο καπετάν Νικήτας,
που θα σας σβήσουν την Τουρκιά κι' όλο σας το ντοβλέτι.

Πατρίς, νά μακαρίζης γενικώς όλους τούς Έλληνες, ότι θυσιάστηκαν διά
σένα νά σ' αναστήσουνε, νά ξαναειπωθής άλλη μίαν φορά ελεύτερη
πατρίδα, οπού ήσουνα χαμένη και σβησμένη από τόν κατάλογον τών
εθνών. Όλους αυτούς νά τούς μακαρίζης. Όμως νά θυμάσαι και νά
λαμπρύνης εκείνους οπού πρωτοθυσιάστηκαν εις τήν Αλαμάνα,
πολεμώντας μέ τόση δύναμη Τούρκων, κ' εκείνους οπού αποφασίστηκαν
και κλείστηκαν σέ μίαν μαντρούλα μέ πλίθες, αδύνατη, εις τό χάνι τής
Γραβιάς, κ' εκείνους οπού λυώσανε τόση Τουρκιά και πασσάδες εις τά
Βασιλικά.»

Απομνημονεύματα Στρατηγού Μακρυγιάννη

Εικόνα 12: Γέφυρα της Αλαμάνας, στον Σπερχειό, κοντά στις Θερμοπύλες, του Skene James, δημιουργήθηκε μεταξύ 1838 και 1845.

ΠΗΓΕΣ:

https://el.wikipedia.org/wiki/Μάχη_της_Αλαμάνας

<https://www.sansimera.gr/articles/617>

<https://chilonas.com/2021/03/23/https-wp-me-p1op6y-ey2/>

<https://www.newsbomb.gr/ellada/ethnika/story/436178/23-apriliou-1821-i-mahi-tis-alamanas>

https://www.pezoporia.gr/pez/wph_regions.asp?regionID=27&phID=image022

<https://urbanlife.gr/editors/i-machi-tis-alamanas-kai-o-thanatos-toy-athanasioy-diakoy/>

<https://ellinoistorin.gr/?p=17433>

<https://www.maxmag.gr/agnosti-ellada/alamana-o-topos-drasis-enos-iroa/>

http://anthoulaki.blogspot.com/2010/09/blog-post_11.html

<https://timisto1821.gr/αθανάσιος-διάκος-στη-μάχη-της-αλαμάνα/>

Επιμέλεια: Σιάσιου Μαρία ΠΕ03